

„van
még dalolnivaló
az emberen túl”
(Lator László
fordítása.)

Hogy mindezek után lehetséges-e nemcsak filozófia, hiszen az mindenképpen metafizika, ontoteológia, hanem egyáltalában gondolkodás (a *Denken* mint a *Denken und Dichten* egyik eleme), ez lesz az a kérdés, melyet majd fel kell hogy tegyek Bacsónak – mondottam fentebb. De magam feleltem rá. A *Denken* most már csak rámutat a költőre, aki Auschwitz után is létrehozta „*ezt a rendkívüli művet*” (uo. 8.), mert „*nem vezett bele a Megtörténtekek könnyes idézésébe, hanem megtalálta, ha nem is mindjárt kezdettől fogva, az iszonyat, az iszonyatkeltő, az iszonytató költői-nyelvi kifejezhetőségét*”. (Uo. 6.) Bacsó arra figyelmeztet ugyanakkor, hogy aligha értjük meg Celant, „*ha mindent automatikusan lefordítunk az ott és akkor a zsidósággal megtörténtekekre, ha mindent e komor ég alatt, az akkor megtörténtekek költői lenyomataként akarunk felfogni*”. (Uo. 8.) „*Az ég nem múlt el komornak lenni felettiünk*.” (Uo.) Meg is marad most már komornak, mert megtörténhetett, aminek lehetőségét mi, európaiak, haladáshitűek mindaddig nem akartuk belátni. De Celan költészete... Állj meg! Nehogy már szavakba foglaljam, amit a költő a szavak köztesében felmutat!

Bacsó persze beszél, használja a megrontott nyelvet. Következetlen? Ha jól értem őt, akkor persze az. De, úgy tűnik fel, a gondolkodás minden formája szükségképpen következetlen. Itt, a CELAN-ban azonban, elgondolva minden gondolkodás lehetetlenségét, Bacsónak sikerült elkerülnie mind a romantikus utópiák nyafogását, a Soha többé! hazugságát – hiszen tudja: ami egyszer kitellett az embertől, az már hozzá tartozik –, mind pedig a lét tűrhetlensége elleni – valljuk be, ugyancsak groteszk – lázadást.

Hogy van-e innen tovább? Nem tudom. De végül is...? Miért kellene megszűnni „*elő-idézni, hogy a felület, ha időlegesen is, ha korlátozott körben is, de gyűrűzzön*”. (Uo. 7.)

Vajda Mihály

TAVASZI TÁRLATOK

„Tavaszi tárlat” csak egy volt Magyarországon az elmúlt negyven évben. Akkor, 1957 tavaszán Budapesten idősebb és fiatalabb tárlatlátogatók számára új felfedezést jelentett, hogy a festmény szín-, fény-, vonal- és forma-kompozíció lehet. Korniss Dezső élénk, tiszta színfelületekből formált Miska-kancsó-absztrakciója még a táblára is felkerült színes krétákkal egy budai gimnáziumban, alatta felirattal: Múcsarnok! Tavasz tárlat! Mindenki jöjjön, aki tud. (A tanárok egy ideig nem töröltették le a táblát.)

Most is készül tavaszi tárlat a Múcsarnokban, de addig is ígért és adott elég néznie az ezen a tavaszon nyílt színes és érdekes, elmélyült és gondolkodásra készítő kiállítások sora. Az absztrakció vonzása igen erősen érvényesült ezeken a tárlatokon, a Vaszij Kandinszkij rendszerében az absztrakcióval egyenlő rangot élvező nagy realiztika csak egyetlen magángalériában jelent meg teljes fényében.

A Budapest Galéria belvárosi kiállítóházában Keserű Ilona tárlata kamaraműfajához illően két témakört mutatott be a művész életművéből: bekeretezett sík- és térformálásként a hasított, rétegezett kollázképet, valamint a síkon szabadon terjeszkedni vágyó színes formamozgások történéseit. E két témát a művész olykor egymásba építette, merészen ívelő szín- és forma-tankölteményeket alkotva. Keserű plasztikus festészet iránti érdeklődése több évtizedes, eredetét tekintve visszavezethető a ma is mesterének tisztelt Martyn Ferenc színes szobraihoz. (Ezekből parádés kiállítást láthatott a néző ugyancsak március–áprilisban a Képzőművészeti Főiskolán!) Keserű érett műveiben kevesebb az intuitív közeledés a tapintható és színes világhoz, mint volt a hetvenes évek elején készült kompozícióin, de figyelemre méltó a művész nagy rendszerező képessége, pedagógiai szándékú fegyelmzettése, elegáns, nagyvonalú artikulációja. Imponálóak voltak a képeknek a rossz arányú kiállítótermet szinte szétfeszítő méretei. Keserű Ilona – úgy tűnik – megőrizte hitét egy szín-forma-improvizációkat befogadni képes közösségben, a világ Kandinszkij által meghatározott belső csendiségének újabb és újabb megszólaltatásában.

Ezen a kiállításon Keserű nem számolt be olyan konkrét feladról, mint néhány éve, mikor egy dunántúli város ravatalozójába festette meg saját elvont eszközeivel élet és halál különös tájait, inkább kalandokat ajánlott fel a szemnek, a szemben is meglévő tapintóérzéseknek, és összefoglalta saját korábbi kutatásait.

Néhány lépésnyire a Budapest Kiállítóteremtől, egy szépen kifestett pincehelyiségben, ahol egyedileg tervezett különös bútorokat is bemutatnak az érdeklődőknek, nyílt meg Nádler István egyik idei tárlata. (A következőkre már megjött a meghívó.) A nyaktörő lépcsőkön megközelíthető Váci utcai kereskedésben papírra, vászonra festett, fortissimóra hangolt kompozíciókat mutatott be másik komoly, érett mesterünk. Már az első pihenőben felfedezhető volt az a drámai hangú monumentális kép, melyen sárga háromszög előtt egymásba csomózott fekete növényzárak láthatók. Ez a festmény az elmúlt évben a Magyar Tudományos Akadémia Zenetörténeti Múzeumában függött egy nagy sikerű Bartók Béla-kiállításon, mivel Bartók tiszteletére készült. (Akkor sokan reméltük, hogy ott is marad állandó kiállítási tárgyként. Ez, sajnos, nem sikerült.) A pincében Nádler etalonként használta a festményt, megmérve vele az elmúlt hónapokban festett tenger, ég, évszak, napszak impresszióit. Nádler István felfokozott eksztázisban is meglepő fegyelemmel alkot, ebben hasonlít Keserűhöz, hiszen közös geometrikus-strukturalista múltjuk, majd azt követő új expresszionista felszabadulásuk. Mindkét művész műveit látva sírhatunk egy tágasabb modern művészeti múzeum után, ahol egyaránt elférne nemzedékük és elődeik munkásságának színe-java.

A magyar absztrakt festészetnek nemcsak német, orosz, amerikai mesterek művei között kereshetjük elődeit, hanem kritikusok és nézők újabb és újabb generációinak fel kell fedezni hazai szellemi és stílári előzményeit. Az ideai tavaszon több kiállítás rendezője erre vállalkozott.

Hamvas Béla századik születésnapját számtalan tisztelője ünnepelte az Írószövetségben, felidézve a filozófus író életmódját, tanításait, műveinek hőseit, dicsérve a történelem aktuális dimenzióiból tágabb dimenziók felé való fordulását. Az ünnepség alkalmá-

ból Kürthy Sándor állította ki naiv egyszerűségű absztrakt festményeit, és beszélt arról, hogy mit jelentett számára az író. Kürthy festményein a világ képe felszabadult, örömteli, teljes, pedig csak szívárványívben hajladozó színcsókák mozgásából formálódik.

Érdeklődéssel, tisztelettel állhattunk meg ezen a tavaszon egy másik kismester, Kontraszty László képei előtt Győrben, és lapozgathattuk albumát, melyet az Ozirisz-alapítvány Orpheusz kiadója adott ki. A Kállai Ernő körében indult művész tiszta formai összhangzatú, muzsikáló képeket festett Andrási Gábor elemzése szerint. Azonos tartalmak, organikus fejlesztett formavilág évtizedekig – egy sajátos nyelv és kultúra művelése jellemzi a harmincas években induló absztrakt művészek munkáit.

Szűcs Gábor, a Kontraszty-kötet másik szerzője az életben maradás képeinek nevezi a művész festményeit és rajzait, sajátos közép-kelet-európai jelenségnek életmódját: *„Ha nem akarsz tönkremenni, ha önbecsülést akarsz szerezni, ha nem menekülésre kényszerített állatként akarsz élni – akkor szakítsd ki magad, alkoss egy belső, saját világot – egy lélekből indított anyagi világot...”*

Hasonló szavakat, hasonló magatartást, de művészi megvalósítást tekintve bonyolultabb, emelkedettebb világot írhatnánk le Veszelszky Béla és Szabó Lajos filozofikus tartalmú művészetével kapcsolatban. Veszelszky Béla festményeiből és rajzaiból mutatott be nagylélegzetű kiállítást a Múcsarnok ezen a tavaszon, Szabó Lajos kalligráfiai pedig minden eddigi bemutatónál nagyobb számban – eredeti rajzban és igényes xerox másolatban – az Ernst Múzeumban voltak láthatók. Ezeknek a kiállításoknak volt előzménye Hatvanban, Székesfehérvárott, a Kiscelli Múzeumban, Budapesten, például az egykor igen jó kiállításokat rendező Fiala Művészek Klubjában, de ezeket az immár klasszikus absztrakt művészeket mindig fontos újra meg újra bemutatni és interpretálni. Mindketten leseprik a sikről a festészet és rajz összes konvencionális kellékét, majd a végtelen fehérre saját törvényeik szerint helyeznek el jeleket, jelrendszereket. Veszelszky Béla festészete virágkorában az impresszionisták és neoimpresszionisták által felfedezett, de már a görög-római mozaikfestészetben is alkalmazott

színes, fényteli pöttyök rendszere, Szabó Lajos pedig a kanyargó vonallal alkot, keleti írások, filozófusok világrtérlemezési eszközével, mely jelen van Arkhimédész vagy Jézus porba rajzolt ábráiban is.

Veszelszky és Szabó Lajos láthatóan vallja, amit az alkímisták nyomán Hamvas Béla leírt: „...a környező jelen világ nem az eredeti természet, hanem annak elrontott alakja. Ezt a romlást ki kell küszöbölni, és az eredeti természetet helyre kell állítani... A Tabula Smaragdina azt mondja, hogy ugyanazt a sugárzó, életfakasztó meleg világozást, amellyel a Nap a természetet elárasztja, az ember önmagában megvalósíthatja, és azt a sugárzást életének tartalmává teheti. De ugyanezzel a sugárzással a dolgokat is áthatja.” (Hamvas Béla: TABULA SMARAGDINA. MÁGIA SZUTRA. Budapest, 1994. 22. o.)

A Múcsarnokban, az Ernst Múzeumban mind a kiállított művek, mind a látogatók egy részének alakjában szürke vagy fehér ruhás próféták jártak ezen a tavaszon, hirdetve a szellem által tökéletesített tájak, arcok, láthatóvá vált bölcs gondolatok sugárzását.

Veszelszky Béla festészetének tudományos következetessége, térbeli gazdagsága, színeinek tisztasága már külföldi szakembereknek, gyűjtőknek is feltűnt. Vannak festményei, s nemcsak magyarországi eredetű családoknál, rangos londoni, New York-i gyűjteményekben. Veszelszky nemcsak kiváló neoimpreszionista mester. Térképein és portréin olyan szakrális rendet teremtett fény-szín-struktúrákban, mint amilyen korábban Vajda Lajos ikon-önarcképein látható. Próféta-alkímista mester tehát – a nagy absztrakció kép-

viselője. (A Múcsarnokban megtudtuk, hogy a kiállítás bezárása után jelenik meg Veszelszky életmű-monográfiája és oeuvre-katalógusa. A néhány éve napvilágot látott, Andrási Gábor által írt kisebb terjedelmű, de kitűnő Veszelszky-könyv után nagy várakozás előzi meg ezt a vaskosnak ígért kötetet, melyben Körner Éva – a kiállítás rendezője –, Mándy Stefánia – Vajda monográfusa –, Kemény Katalin – Veszelszky egyik első interperetátora tanulmányai mellett hatalmas dokumentáció elemzi majd Veszelszky életművét. A kötet késése sajnálatos, de a művész hívei később is megkeresik majd az árusítópultokon.)

A töméntelen meghívó között egy időre elkallódott asztalomon egy fontos értesítés. A Stúdió 1900 magángaléria hívott Mednyánszky László Párizsban festett figurális képeinek bemutatójára, melyek valaha Barcsay Jenő tulajdonában voltak, s jelenleg Szolnok múzeumának rejtett kincsei. A mintegy öt-ezer művet alkotó Mednyánszkyval mindig jó a találkozás. A festő utód pedig megdöbbentően jól válogatott. A kis kiállításon láthatott a néző több megrázó csavargóportrét, hajléktalant a padon, életem úrrá lenni akaró parasztlegényt, verekedést, gyilkos tördőfés utáni megbánó, szánakozó mozdulatot. A képek színe barna, vöröses, vér- és nyomorszín, piszkoszöld. A dosztojevszkiji valóságtszetelet mégis jelen volt a kis- és közép méretű vásznan. A kis kiállítás jelzés a nagy realiztika múltbeli óriásának aktualitásáról, a festészet több útjának azonos érvényéről és értékéről.

Szabó Júlia

A folyóirat a Nemzeti Kulturális Alap, a Soros-alapítvány és a József Attila-alapítvány támogatásával jelenik meg